

Luftvärnsförbundet

– en del av Försvarsutbildarna

Lufthot och historia

Luftvärnets befälsutbildningsförbund - till vardags Luftvärnsförbundet - verkar för ett starkt och effektivt Svenskt luftvärn och är en del av den frivilliga försvarsorganisationen Svenska Försvarsutbildningsförbundet / Försvarsutbildarna.

Det första lufthotet

Under det glada 1920-talet ansåg många i Sverige och övriga Europa att krigens tid nu äntligen var förbi. Resultatet av världskrigets (det första) ansträngningar och oerhörda förluster var ju ändå att den "goda sidan" vunnit och att de traditionella hoten försvunnit. *Tyskland* var slaget, ålagt ett mycket stort krigsskandestånd till segrarmakterna och förbjudet att upprusta, samtidigt som *Ryssland* hade upplöst i inbördeskrig och revolutionärt kaos. Dessutom ansåg många att handel och andra ekonomiska band mellan nationerna gjorde krig omöjligt. *Nationernas Förbund* skulle också garantera att alla framtida mellanstatliga konflikter fick en fredlig lösning. I denna, för eftervärlden mycket naiva, anda fattade Sveriges Riksdag år 1925 det ödesdigra beslutet att nedrusta kraftigt.

Under och efter det första världskriget skedde också en mycket snabb teknisk utveckling av flyget. Detta ledde också till att flera länder skaffade sig flygvapen med allt större räckvidd och möjlighet att medföra allt tyngre vapenlast. Flygstridskrafterna gav nya möjligheter att snabbt, överraskande och på mycket stort djup bekämpa militära förband liksom städer och annan vital infrastruktur. I Tyskland hade dessutom en ny aggressiv regim under Hitler etablerats och börjat upprusta i strid med fredsavtalet efter det första världskriget.

Det första Svenska luftvärnet

Något reellt skydd mot detta nya hot från luften existerade inte i Sverige. Inom artilleriet fanns endast några enstaka primitiva luftvärnspjäser och det nybildade flygvapnet var mycket litet. Sveriges luftförsvar kunde därmed inte förväntas att ens skydda huvudstaden eller andra städer mot flygbombning. Statsmakternas ovilja och oförmåga att värna Sveriges befolkning och territorium mot lufthotet gjorde att *luftvärnsföreningar* bildades på medborgarnas eget initiativ i flera städer. Dessa föreningar samlade in pengar för anskaffning av materiel, utbildade frivilliga i luftvärnstjänst och propagerade för behovet av mer luftvärn.

Stockholms luftvärnsförening 1926-1995

Redan 1919 anskaffades genom medverkan av *Föreningen för Stockholms fasta försvar* ett antal fasta luftvärnskanoner. Detta var ursprunget till den luftvärnets frivilligverksamhet som sedan dess pågått i Stockholm. 1925 började den frivilliga utbildningen och ett år senare - 13 december 1926 bildades *Stockholms Luftvärnsförening*. Vid det första arbetsårets slut hade föreningen 74 medlemmar varav 43 aktiva. Verksamheten leddes av kaptenerna Carl Lovén och Ragnar Sjöberg. En av de första kursdeltagarna var kamrer Gösta Weding, föreningens kassaförvaltare i närmare 50 år.

Övlt Nils Torpare kom med i rörelsen 1928, var chefsinstruktör under lång tid och föreningssekreterare 1959--1993. Ernst Wahlund avtackades vid förbundsstämman 2001 efter 60 års ideellt arbete med ekonomin.

Målet för föreningens verksamhet under det första decenniet var att utbilda all luftvärnspersonal - sålunda inte bara befäl. Det var därför naturligt att utbildningen av ungdom tidigt fick stor omfattning. Under 1930-talet deltog föreningen med personal och materiel i flera luftförsvarsövningar och materieldemonstrationer. Medlems och kursdeltagarantalet växte. Under verksamhetsåret 1937-38 noterades en avsevärd ökning av medlemsantalet. De aktiva ökade från 434 till 621 och de stödjande från 683 till 1421. Nästa år hade föreningen 4600 medlemmar och utbildningsverksamheten var mycket intensiv.

[Carl Herlitz 1980: "*Luftvärnets Historia*", avsnitt ur kapitlet "*Luftvärnet och den frivilliga befälsutbildningen*".]

Det andra världskriget

Det andra världskrigets utbrott tvingade till slut statsmakterna att vakna ur sin törnrosasömn och börja upprusta krigsmakten. Statsministern försökte lugna folket genom att påstå att "*vår beredskap är god*". I verkligheten var det militära försvarets beredskap och kapacitet katastrofalt dålig. Lufthotet var nu högst påtagligt, även för de mest inskränkta beslutsfattarna, och statsmakterna började ta över huvudansvaret för Sveriges luftvärn från de ideella föreningarna.

När Stockholms luftvärn organiserades i september 1939 var bristen på aktivt befäl och reservbefäl stor. Men tack vare det frivilligt utbildade befälet och annan personal så kunde luftvärnsförbanden ändå bringas att fungera. År 1942 blev luftvärnet eget truppslag inom armén och under hela det andra världskriget tjänstgjorde sedan föreningsmedlemmar i viktiga befattningar inom de krigsorganiserade luftvärnsförbanden.

Krigsförbandet i Stockholm A 401 som 1944 bytte namn till Lv 10 räknade som mest närmare 8000 man. Vid *Käppala* på Lidingö finns ett monument från beredskapsåren i form av ett k-märkt 7,5 cm luftvärnskanonbatteri med alla värn intakta för såväl pjäser som kulspjut, strålkastare och eldledning. Stockholms luftvärnsförening bidrog till monumentets iordningställande och deltog vid invigningen den 3 maj 1994.

Även i luftvärnsställningen på *Tivoliberget* i Bergshamra finns en minnestavla från beredskapstiden. För den som vill veta mer om Stockholms luftvärns historia rekommenderas varmt ett besök vid luftvärmuseet på f.d. Stockholms/Roslagens Luftvärnsregemente Lv 3 i Norrtälje.

Det kalla kriget

Upprustningen av försvaret till en rimlig nivå för Sveriges behov som påbörjades 1939 var egentligen inte färdig förrän mot slutet av 1940-talet. Något som dock kom väl till pass eftersom ett nytt "kallt krig" snart kom att börja utspelas mellan supermakterna Sovjet och USA med försvarsallianserna Warszawapakten respektive NATO. Sveriges officiella hållning var "*alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig*". Erfarenheterna från det andra världskriget och den allt hotfullare omvärldsutvecklingen gjorde att Sverige vidmakthöll ett relativt starkt försvar för att göra neutraliteten trovärdig och avskräcka från angrepp inom ramen för den s k *marginaldoktrinen*.

Statsmakternas övertagande av huvudansvaret för Sveriges luftvärn gjorde att luftvärnsföreningarnas verksamhet under det kalla kriget istället kom att inriktas mot *frivillig befälsutbildning* till luftvärnets krigsförband. Stockholms luftvärnsförening arrangerade kurser i samarbete med Lv 3 och vid Väddö skjutfält byggdes kursgården "Lvbyn". Hit kunde kursdeltagarna ta med familjen för att kombinera sin frivilliga befälsutbildning med semester i skärgården.

Luftvärnets Befälsutbildningsförbund 1995-

Stockholms luftvärnsförening hade sedan kriget "förbundsstatus" och 1995 togs steget fullt ut genom en omorganisation till Luftvärnets befälsutbildningsförbund, LvBUF.

Förbundet är enligt stadgarna en "*sammanslutning av luftvärnsföreningar med ingående ungdomsavdelningar, övriga föreningar med anknytning till förbundets verksamhet samt direktanslutna medlemmar*". I dag är i praktiken de flesta medlemmarna direktanslutna, förutom de som valt att tillhöra den år 1947 bildade Skytteklubben, Roslagens Hemvärnsförening eller ungdomsavdelningen, ULv. Förbundets medlemmar deltar i Försvarsutbildarnas centrala kurser, och dessutom organiserar vi egna kurser, studiebesök och annan försvarsinformation, främst i Stockholmsområdet.

Dagens lufthot och luftvärn

Behovet av att modernisera Sveriges luftvärn är mycket stort kopplat till omvärldsutvecklingen och att flera av våra nuvarande system snart faller för åldersstrecket. En tydlig trend i lufthotets utveckling är ett ökat inslag av missiler med mycket lång räckvidd och hög precision.

Kryssningsrobotar och ballistiska missiler, som tidigare räknades som "supermaktsvapen" för de högsta konfliktnivåerna, är på väg att bli mängdvapen för många gamla och nya aktörer. För motsvarande kostnad som 1-2 stridsflygplan eller ca 4 attackhelikoptrar kan man idag istället köpa "hyllvara" i form av ca 40 kryssningsrobotar, eller ca 30 UCAV (Unmanned Combat Air Vehicles) alternativt ca 15 taktiska ballistiska missiler. Samtidigt som de mer traditionella attackvapen som fälls från flygplan fått ökad räckvidd och starkt förbättrad precision. Således har presumtiva fiender fått ökade möjligheter att sätta press på Sverige. Utan att en enda fientlig soldat behöver beträda svensk mark kan oerhört omfattande och förödande verkan - eller "bara" hot - åstadkommas med långräckviddiga precisionsvapen. Även med konventionella stridsdelar utan massförstörelsevapen. Ett obalanserat eller svagt luftförsvar "inbjuder" ju dessutom till sådana påtryckningar.

En väl avvägd kombination av jaktflyg och luftvärn krävs för att få ett luftförsvar i balans. Där jaktflyget främst bidrar med sin långa räckvidd och höga operativa rörlighet, samtidigt som dess nackdelar främst är den begränsade uthålligheten i luften och kravet på infrastruktur i form av lämpligt placerade flygbaser. Luftvärnets största svaghet är dess långa omgrupperingstider och att huvuddelen av våra nuvarande system har kort, eller mycket kort, räckvidd. Luftvärnets traditionellt viktigaste bidrag till luftförsvaret är dess goda uthållighet, vilken kan nyttjas för att under lång tid skydda viktiga objekt. Luftvärnets betydelse ökar dock markant när lufthotet innehåller ett stort inslag av långräckviddiga precisionsvapen. När ballistiska missiler och kryssningsrobotar väl är avfyrate, så kan de i princip endast bekämpas av luftvärnssystem. När luftvärnsrobotsystem 98 (IRIS-T SLS) är infört så får vi för första gången en reell kapacitet att bekämpa kryssningsrobotar över land, men dess prestanda räcker inte på långa vägar mot ballistiska missiler.

Patriot

Enligt försvarsbeslutet 2015 ska Försvarsmakten senast 2020 ha påbörjat införandet av ett nytt luftvärnssystem med medellång räckvidd. Regeringen har också i november 2017 bemyndigat Försvarets materielverk (FMV) att översända en anbudsförfrågan till USA och att inleda förhandlingar om anskaffning av luftvärnssystemet "Patriot".

Förmågan att bekämpa ballistiska missiler torde vara huvudanledningen till valet av "Patriot" - vilket sedan länge är ett av få system som är fullt operativt, och använt i strid mot sådana mål vid många tillfällen. "Patriots" räckvidd beror av vilken robottyp som väljs (och naturligtvis måltyp med tillhörande rörelsetillstånd och terrängen), men brukar uppges till ca 100-150 km mot aerodynamiska (flygande) mål på höjder mellan 50 och 24 000 meter när dessa bekämpas med robotar av typ "PAC-2", som innehåller en tämligen stor zoneröslöst spräng- och splitterstridsdel. Mot ballistiska missiler finns en särskilt framtagen robot "PAC-3" som verkar genom kinetisk energi när den frontalkrockar med målet och endast bär en mindre sprängladdning, främst för självdestruktion vid bomskott. Polackerna, som också anskaffar "Patriot", planerar att kunna skjuta en mellanvariant i form av roboten "Stunner", från Israels "David´s Sling", i sina system.

Till "Patriots" nackdelar brukar räknas att eldledningsradarn endast kan belysa i en 120 graders sektor och måste följa målet under hela skjutförloppet, vilket kan vara svårt på grund av terrängen. Systemet är också tungt, tar relativt lång tid att gruppera och är mycket dyrt. Påståendet att systemet är "gammalt" är dock inte seriöst. En jämförelse är att bilmodellen VW "Golf" funnits ungefär lika länge, men också på motsvarande vis har helt andra och bättre prestanda i dag än när den först lanserades.

Som alla system med lång räckvidd krävs anslutning till ett omfattande nätverk av sensorer för att kunna upptäcka mål ute på stora avstånd och få tillräcklig förvarningstid. Endast luftvärnsförbandets egna sensorer i anslutning till avfyringsplatsen är ofta otillräckliga på grund av terränghinder eller jordrundningen. Om vi antar att luftvärnsroboten går mot en rakt inkommande hotmissil med samma hastighet som den själv, så krävs ju att avfyring sker senast på dubbla avståndet som det till den önskade träffen ("räckvidden"), och då måste målföljning ha etablerats tidigare.

"Patriots" största fördelar, utöver att reellt och i dag kunna bekämpa ballistiska missiler, är att vi genom denna stora affär knyter oss närmare det mäktiga USA som strategisk partner, och samtidigt får chans att bygga upp vår egen kompetens att verka med modernt och kvalificerat luftvärn mot de svåraste hoten. Något som kan vara avgörande för möjligheten att snabbt få förstärkningar till Sverige om det skulle bli nödvändigt.

Ordförande och sekreterare i Lv-föreningen/förbundet

Ordförande

- 1926-1927 Brandchef A. Svinhufvud
- 1927-1933 Direktör Erik Hjort
- 1933-1938 Överståthållare Torsten Nothin
- 1938-1943 Friherre Carl Reuterskiöld
- 1943-1952 Direktör Carl Albert Andersson
- 1952-1960 Advokat Wilhelm Moberg
- 1960-1966 Underståthållare Erik Ros
- 1966-1973 Polismästare Nils Lüning
- 1973-1975 Överste 1. Sven Hådell
- 1975-1978 Överste 1. Carl Herlitz
- 1978-1994 Överste Elis Sundin
- 1994-1995 Överstelöjtnant Gunnar Jansson
- 1995-1999 Överste 1. Leif Gunnerhell
- 2000-2007 Olle Madebrink
- 2007-2012 Jan Hammarberg
- 2012- Per-Olov Lisén

Sekreterare

- 1926-1927 Kapten Ragnar Sjöberg
- 1927-1928 Major Ragnar Sjöberg (=ovan)
- 1928-1934 Kapten G. Ekwall
- 1934-1941 Kapten I. Dahllöf
- 1941-1943 Direktör Carl Albert Andersson
- 1943-1946 Kapten Hans Cederholm
- 1946-1949 Byrådirektör Hans Cederholm (=ovan)
- 1949-1952 Advokat Wilhelm Moberg
- 1952-1959 Industritjänsteman Ivar Almberg
- 1959-1964 Kapten Nils Torpare
- 1964-1973 Major Nils Torpare (=ovan)
- 1973-1993 Överstelöjtnant Nils Torpare (=ovan)
- 1993-2003 Överstelöjtnant Raymond Grönberg
- 2003-2011 Major Georg Ekeström
- 2011- Överstelöjtnant Michael Reberg